

Makale Türü: Araştırma

TÜM CANLILAR İÇİN SOSYAL BELEDİYECİLİK

¹Ahmet GÜVEN, ²Batuhan YAZAR

Özet

Sosyal belediyeciliğe yönelik çalışmalar son yıllarda belediyeler tarafından üzerinde yoğun bir şekilde durulan günümüzün popüler olgularından biridir. Sosyal belediyecilik alanında yapılan/yapılmaya çalışılan pek çok uygulama hem belediyeler tarafından hem de bu hizmetleri alan yerel halk tarafından yoğun bir ilgi ve destek görmektedir. İnsan odaklı bir anlayış olan sosyal belediyecilik olgusu, belediyelerin ekonomik güçleri yanı sıra halkın talep ve beklentilerine göre belediyeler tarafından sunulmaya çalışılırken, insanlar dışında kalan canlılar içinde özellikle günümüzde birçok belediyenin ayrıca üzerinde durduğu ve özellikle bu alanda farklı uygulamalarla hizmet vermeye çalıştığı bir hizmet alanı haline geldiği görülmektedir. Bu canlılara yönelik gerçekleştirilen sosyal belediyecilik uygulamalarının sayısında her geçen gün bir artış eğilimi olması olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Hazırlanan bu çalışma ile sosyal belediyecilik konusunun önemli bir ayağını oluşturan insanlar dışında kalan canlıların da sosyal belediyecilik anlayışından aldıkları payı hukuksal, toplumsal ve belediyeler tarafından sunulan hizmetler açısından değerlendirerek, bu alanda belediyeler tarafından ortaya konulan iyi örneklerle değinmek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Belediyecilik, Belediyeler, Sokak Hayvanları

Social Municipality For All Living

Abstract

Studies on social municipality is one of the popular phenomena of today, which has been heavily emphasized by municipalities in recent years. Many practices that are made/try to be made in the field of social municipality are receiving intense interest and support from both the municipalities and the people who receive the service. While the concept of social municipality, which is a human-oriented understanding, is tried to be presented by the municipalities according to the demands and expectations of the people, as well as the economic power of the municipalities, it has become a service area that many municipalities also emphasize and try to serve with different applications in this area, especially today is seen. It is seen as a positive development that there is an increasing trend in the number of social municipality practices carried out for these creatures. With this study, the main purpose of the study is to evaluate the share of living things other than humans, which constitute an important pillar of the subject of social municipality, from the understanding of social municipality in terms of legal, social and services provided by the municipalities, and to touch on the good examples put forward by the municipalities in this field.

Keywords: Social Municipalism, Municipalities, Street Animals

¹ Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, ahmetguven@gmail.com, ORCID-iD: 0000-0002-5073-6345

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, batuhanyazar@gmail.com, ORCID-iD: 0000-0001-9137-5059

GİRİŞ

İnsanların yerel düzeyde temel ihtiyaçlarını karşılayan birimler olan belediyeler, alt yapıdan ulaşıma, çevreden ekonomiye kadar pek çok alanda hizmet sunan yerel yönetim birimleridir. İnsan odaklı hizmet sunan bu birimlerin yerel nitelikteki hizmet sunumları belediyelerin sosyoekonomik yapısına göre değişmekle birlikte temel görevleri ilgili yasal mevzuatta yazan görevlerle ve ekonomik güçleri oranında farklılaşabilmektedir. Ekonomik gücü ne olursa olsun tüm belediyelerin asli görevi hizmet sunduğu yerel coğrafyada yaşayan insanların yerel düzeydeki ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanmasından ibarettir. İnsani memnuniyeti kendine ilke edinen bu birimlerin sosyal belediyeçilik anlamında bu görevleri daha fazla insan odaklı bir anlayışla hayata geçirmeye çalıştıkları görülmektedir. Belediye sınırları içinde yaşayan insanlara bu kapsamda sunulan hizmetlerin yanı sıra son yıllarda insanlar dışında kalan canlıların da sosyal belediyeçilik anlayışından nasibini almaya başladığı belediyelerin politika ve faaliyetlerinde görülmeye başlanmıştır. Özellikle büyük ölçekli belediyelerin üzerinde daha fazla durduğu bu konunun bazı orta ve küçük ölçekli belediyeler tarafından da uygulanmaya başlanması oldukça güzel bir gelişmedir. Sokak hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik geliştirilen tüm çabaların yerel halk ve ulusal çapta takdir edilmesi, birçok belediyenin bu konuya eğilmelerine neden olmuştur. Bu çerçevede hazırlanan çalışmada, sosyal belediyeçilik alanında belediyelerin gerçekleştirdikleri faaliyetler içinde insanlar dışında kalan canlılara yönelik hizmetlerin hukuksal, toplumsal ve belediyeler tarafından sunulan hizmetler açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle sosyal belediyeçilik kavramı kavramsal açıdan ele alınmakta ardından sokak hayvanlarına yönelik hizmetlerin sosyal belediyeçilikle olan ilişkisinin hukuki, toplumsal dayanağına değinilmekte, son olarak da sokak hayvanlarına yönelik belediyelerin yürüttükleri faaliyetlerden örnekler verilmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal belediyeçilik anlayışı, sosyal devlet anlayışının bir getirisi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle öncelikle sosyal devlet olgusu üzerinde durmakta fayda vardır. Kavramla alakalı literatürde pek çok tanım yapıldığı görülmektedir. Sosyal devlet, halk içerisinde iktisadi açıdan düşkün durumda olan kimseleri korumayı, farklı toplumların dengeli, barışçıl ve düzenli bir yaşam sürmesini görev edinmiş bir devlet anlayışını ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır (Güven, 1991: 1-3).

Gümüş'e göre sosyal devlet (2010: 122); "Bireylere, insan onuruna yaraşır asgari yaşam standartlarını sunmaya yönelmiş, bu amaçla milli gelirin daha adil dağıtılmasını ve böylelikle sosyal adaletin temin edilmesini sağlayan, bu bağlamda devletin, ekonomik ve sosyal hayata aktif müdahalelerde bulunmasını hedefleyen ve bireylere; kişisel ve siyasal haklar yanında, sosyal ve ekonomik hakların da tanınmasını öngören bir anlayışı olarak ifade edilmektedir."

Yine Özbek, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet" adlı makalesinde sosyal devlet kavramının refah devlet kavramına göre daha geniş bir anlamı olduğunu, refah devleti kavramının II. Dünya Savaşı sonrası sosyal devlet kavramına ikame olarak kullanıldığını ileri sürdüğü görülmektedir

(2002:9). Bazı araştırmacılar her iki kavram arasında farklılıklar olduğunu iddia etseler de bu kavramla ilgili literatür taramalarında her iki kavramın da aynı olguyu nitelendirdiği üzerinde fikir birliği bulunduğu görülmektedir (Özdemir, 2007: 11). Bir Avrupa terimi olan “social state” yani sosyal devlet, Almanca kökenli bir kavramdır. Anglo-Amerikan coğrafyasında ise daha çok sosyal adaleti sağlamak amaçlı “welfare state” yani refah devleti kavramı kullanılmaktadır. Ülkemizde ise tüm bunları kapsayan “sosyal devlet” kavramı kullanılmaktadır (Erdoğan, 2003: 161). Oldukça yakın bir zamana kadar refah devletini değerlendiren akademisyenler, genellikle refah programı cömertliğinin bir göstergesi olarak, kamu refahı programlarına ayrılan GSYİH yüzdesi gibi toplam refah harcamaları üzerinden kavramı ele aldıkları görülmektedir (Pacek ve Freeman, 2015: 7). Refah devleti ya da ülkemizde karşılık olarak kendine yer edinen sosyal devlet kavramının hem ülkeden ülkeye değişen çeşitli modelleri bulunmakta hem de birçok alanda kendine bir takım görevler yüklediği görülmektedir. Bu görevler arasında ağırlıklı olarak “eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal refah, gelirin yeniden dağıtım ve konut hizmetleri” gibi hizmetlerin devlet tarafından ağırlıklı olarak yüklenildiği görülmektedir (Özdemir, 2006).

Modern manada sosyal devlet kendini ilk kez 1883 yılında Almanya’da Bismark’ın hayata geçirdiği sosyal sigorta uygulamaları ile göstermiştir (Özdemir, 2007: 34). Almanya’nın ardından Danimarka, İtalya, Yeni Zelanda, İsveç, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde de çeşitli sosyal uygulamalarla sosyal devlet anlayışı benimsenmeye başlanmıştır (Ersöz, 2004: 28).

Sosyal devletin ortaya çıkmasıyla ilgili ortaya pek çok fikir ve düşünce ortaya atılmıştır. Bunlardan en önemlilerinden bir tanesi şüphesiz Amerika’da patlak veren ve sonra tüm dünyada etkisini gösteren 1929 Ekonomik Buhranı ve sonrasında meydana gelen işsizlik ve yoksulluk sorunlarına çözüm bulma fikridir (Özdemir, 2006). Buhran sonrası devleti piyasayı kontrol ve müdahale eden bir yapıya büründürmeyi amaçlayan, J. Keynes tarafından ortaya atılan ve 1970’li yılların ikinci yarısına kadar da başarılı olan Keynesyen Teori ortaya çıkmıştır (Kara, 2013: 81-82; Özdemir, 2006). Artık Keynesyen Teori ile şekillenen sosyal devlet, liberal düşünce yapısına karşı çıkan, mal ve hizmet üleştirilmesinde devletin müdahaleci tutumunu benimseyen, bir sistem olmuştur. Bu sayede 1929 Buhranı aşılmış ve sosyal devletin büyümesi yeni bir ivme kazanmıştır (Şaylan, 2003: 60-68). Keynesyen Teori’nin uygulandığı ve 1973-74 Petrol Krizlerine kadar Altın Çağ olarak nitelendirilen dönemde birçok ülkede yerel yönetim kurumları, mahalli düzeyde yerine getirilmesi gereken hizmetler için başvuru ilk merci haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı’ndan Petrol Krizi’ne kadar kamu harcamaları merkezi yönetim ve yerel yönetimin ortak görev bilinciyle sürekli artmıştır (Ersöz, 2000:140).

II. Dünya Savaşı’nın bitim yılı 1945’ten 1976 senesine kadarki dönem “Sosyal Devletin Altın Çağı” olarak tanımlanmıştır. Bu dönemin getirileri şu şekilde özetlenmiştir (Pierson, 2011: 121-122).

Halkın paylaşımcı görüşlere açık, yerelden ziyade evrensel yapıda refah/sosyal devleti kurmak için yenilikçi hareketler, Artan kaynakları, bu genişletilmiş sistemdeki faydaların ve kapsamın hızla genişlemesine yönlendirme taahhüdü, karma bir ekonomi ve genişletilmiş bir sosyal refah sistemi lehine çok geniş tabanlı bir siyasi fikir birliği, ekonomik büyümeye bağlılık ve tam istihdam.

II. Dünya Savaşı ile 1973-74 yılları arası Altın Çağ olarak nitelendirilmesine karşın aynı zamanda uygulanan siyasal sermaye birikim modeli, dünyayı yeni bir buhrana sokabilecek faktörleri de bulundurmaktadır. Yapılan aşırı üretim ve sosyal harcamaların sürekli artmasından kaynaklı bütçe açıkları bu dönemin temel sorunlarını oluşturmuştur (Kara, 2013: 102). 1973-74 yıllarında patlak veren Petrol Krizi sonrası piyasaya müdahale eden devlet modeli Keynesyen Teori terk edilip yerine devleti sadece denetim mekanizması olarak gören anlayış benimsenmeye başlanmıştır (Ökmen ve Parlak, 2008: 344). 70'lerin ilk yarısında sosyal devlet düşüşe geçmiş ve bu dönemden itibaren sosyal devleti güçlü bir biçimde eleştiren ve karşısında duran bir düşünce sistemi olarak Neoliberalizm ortaya çıkmıştır. (Aydın ve Çakmak, 2017: 15). Bu dönemde sağlık, emeklilik vb. hizmetlerin harcamalarının gün geçtikçe artması ülke içerisinde belirlenen sosyal harcamaların yetersiz kalmasına ve ülkenin iktisadi açıdan sıkıntılar çekmesine neden olmuştur. Bu gibi sorunlara yönelik çözüm için kamu harcamalarında tasarrufa gidilip, sosyal yardımların bir kısmı kesintiye uğratılmıştır. Bu döneme kadar sosyal devlet görevlerini merkezi yönetim ve yerinden yönetim beraber yaparken; bu dönemle birlikte yerel yönetimler ve kâr amacı olmayan kurumlar daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır (Özdemir, 2006). 70'lerin ilk yarısının bitmesiyle birlikte sosyal devletin de altın çağı devri kapanmış, “gümüş çağı” başlamıştır (Aydın ve Çakmak, 2017: 16). Bir devirden diğer bir devire geçişin nedenleri temel olarak; küreselleşme olgusunun getirmiş olduğu en iyi olma yarışı ve merkezi yönetimin sosyal politikalarının maliyetleri kaldıramaz duruma gelmesi olarak nitelendirilmiştir (Taylor- Gooby, 2002: 599 akt. Aydın ve Çakmak, 2017 16).

Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı (YKYY) ve ilk kez Dünya Bankası (DB) tarafından 90'lı yıllarda kamu yönetimine kazandırılan devletin asli yönetim birimleri olan merkezi ve yerel yönetimlerin yanına özel sektörün gelmesini hedefleyen “yönetişim” kavramı, 1970'lerden itibaren neoliberalizmin savunduğu devletin uygulama alanının kanuni açıdan sınırlandırılması, devletin küçültülmesi fikri üzerine kurulmuşlardır. Yönetişim, devletin fonksiyonlarının küçültülmesi temelinde kurulurken bazı ilkeleri de içinde barındırmıştır. Bunlardan bazıları; insan haklarına saygılı, şeffaf, hesap verebilir, verimli yönetim yapısı (Eryılmaz, 2015: 50-61) olarak sıralanabilir. Yönetişimle yönetime özel sektörün katılmasının yanı sıra merkezi yönetim bazı görevlerini iş yükünün artması, yapılan işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için yerel yönetimlere desantralize etmektedir (Eryılmaz, 2015: 122). Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye’de YKYY reformu kapsamında 2004 ve 2005 senelerinde köy dışında kalan diğer mahalli idare birimleri için birtakım yeni yasal düzenlemeler çıkarıldığı görülmektedir (Selek Öz, 2010: 24). Bu yasal düzenlemelerle önceden yalnızca büyükşehir belediye kanununda olan “yapar, yaptırır/ işletir, işletirir” ibareleri yeni kanunlarla tüm yerel yönetim birimlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Böylece özel sektörü de kapsayacak şekilde kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde etkili bir aktör olarak paydaş haline getiren anlayış ortaya çıkmıştır (Arıkboğa, 2007: 59-60). Çok aktörlü yapılarla ilişkilerini artıran yerel yönetimlerin başında gelen belediyeler bu çerçevede hizmet sunumlarını yönetişimi esas alan bir anlayışla gerçekleştirmeye çalışmakta, bu amaç doğrultusunda da hem merkezi idare tarafından hem de toplum tarafından yasal ve toplumsal bir

dönüşüm içerisinde. Anayasal olarak yerel düzeyde yaşayan insanların yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı kurulduğuna vurgu yapılan bu birimler (Bölükbaşı ve Yıldıztan, 2010: 227), yerel düzeyde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikteki kamu hizmetlerinin büyük çoğunluğunu üzerlerine alarak bu alanlarda faaliyetlerini sürdüren yapıları oluşturmaktadır (Duman ve Yüksel, 2008: 43). Diğer bir ifade ile belediyeler, kırsalda değil kent niteliği taşıyan mekânlarda yaşayan halkın ihtiyaçlarını karşılayan, kamu tüzel kişiliğine haiz, karar organlarını halkın seçimle belirlediği yerel birimler olarak aktif bir şekilde yerel hizmetleri sunmaya çalışan, devletin asli unsurları arasında yer alan, önemi her geçen gün artan yönetsel birimlerdir (Bozkurt ve Ergun, 2008: 31).

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarından farklı olarak belediye sınırları içerisinde yaşayanlar ile daha yakın bir ilişki içerisinde olan bu yapılar; bu özelliğinden ötürü belediyelere birtakım yeni görevler yüklemektedir (Gümüsoğlu vd. 2003). Bu görev artışının nedenleri arasında hızını her geçen gün daha da arttıran bilim ve teknolojiye bağlı değişim, bu değişimin neden olduğu toplum içerisindeki hareketlenme, kültür, sanat, spor vb. faaliyetler, yerel nüfustaki sürekli artış gibi olaylar önemli etkenler olarak kabul edilmektedir (Yücel vd., 2012: 151). Bu süreç belediyelerin görev yükünün daha da artmasına neden olmaktadır. Belediyelerin görevleri yasalarda ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır. Bu görevler Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde özetle şu şekildedir (5393 Belediye Kanunu, Mad. 14):

- Çevre ve çevre sağlığı ile ilgili hizmetleri yapar.
- Ağaçlandırma yaparak park, bahçe gibi yerlerin sayısını çoğaltabilir.
- Zabıta, itfaiye, acil yardım gibi hizmetleri yürütür.
- Sosyal hizmet yardımları yapar.
- Canlı sağlığı ile ilgili her türlü tesis açabilir.
- İbadethane, mezarlık gibi yerlerin bakım, onarımını yapar.
- Kent tarihi için önemli yapıtların bakım, onarımını yapar.

Belediyelere yüklenen görevlerin yıllar içerisindeki gelişimi belediyecilik tarihinin gelişimine paralel bir seyir izlemiştir. Osmanlıdan günümüze belediyelerin görevleri sürekli bir gelişim göstermiştir. İlk dönemlerde, Osmanlı belediyeciliği klasik dönem ve Tanzimat sonrası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Deniz vd., 2017: 314). Klasik dönemde belediyecilik işleri temel olarak kaza, günümüz anlamıyla ilçelere atanan kadılar eliyle yürütülmüştür (Ortaylı, 2000: 12). Kazaların temizlik ve altyapı işleri, çarşı, pazarların kontrolü, okul, cami gibi yerlerin yapım ve bakımı gibi görevler klasik dönemde kadıların eliyle yürütülmüştür (Ortaylı, 1976: 100). Klasik dönemde vakıfların da kentte hizmetlerin hazırlanıp uygulanmasında payı büyük olmuştur. Devlet, yönetim ve ülke savunmasına yönelik yatırımları asli görevi olarak görmüş bu yüzden de eğitim, sağlık, sosyal hizmet gibi konulardaki boşlukları vakıflar doldurmuştur (Taşkesen, 2017: 57). Lonca teşkilatı da klasik dönemde çarşı ve pazarların temizliğinden, düzeninden kendilerini sorumlu atfetmişlerdir (Çelik, 1995: 589).

Osmanlı'da modernleşmenin miladı olarak kabul edilen Tanzimat Fermanıyla birlikte her alanda batıya yönelme olmuştur. Bu yönelmelerin içerisinde yerel yönetimler de kendine yer bulmuştur. Kanuni açıdan Osmanlı'nın ilk belediyesinin kurulması 1854 senesinde kurulan İstanbul Şehremaneti

ile olmuştur (Es, 2008: 33). Klasik dönemde olduğu gibi pazarda satılan malların fiyatlarının belirlenmesi ve denetlenmesi, şehrin yollarının bakım ve onarımı, şehrin temizliği, merkezi yönetimin belirlediği vergileri tahsil etme görevleri belediye içerisinde devam etmekte bunun yanında İstanbul’da yaşayan tebaanın zorunlu ihtiyaç mallarını temin etmek görevini de Şehremaneti üstlenmiştir (Ergin, 1995: 1272). Şehremaneti istenilen düzeyde bir başarı sergileyememiştir. Bu durum karşısında 1857 yılında İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Komisyon bazı önemli konulara değinmiştir. Örneğin, İstanbul’un on dört daireye ayrılarak her bir daireye özgü belediye kurulmasını istemiştir. 1858 yılında Beyoğlu-Galata semtlerinde doğrudan merkeze bağlı Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur (Es, 2008: 33-34). Kurulan belediye ilk olarak semtlerin kadastro haritasını çizmiş, hastane kurmuş ve sokakların aydınlatılmasını sağlamıştır. (Beyoğlu Belediyesi Tarihçesi, beyoglu.bel.tr). Bu girişim ve çalışmalara rağmen yine istenilen başarı elde edilememiş ve 1877 Belediye Kanunu ile Altıncı Daire de Şehremaneti’ye bağlanmıştır (Es, 2008: 34).

Türkiye Devleti’nin belediyeçilik anlayışı ise Osmanlı Devleti’nden kalan bir mirastır (Oktay, 2020: 171). Yeni Türk Devletinin ilk anayasası olma unvanını taşıyan 1921 Teşkilat-ı Esasiye olağanüstü şartlar altında hazırlanmasından dolayı kısa bir metin ve belediye yönetimine yer vermemiş olsa da il yönetimi ile ilgili hükümler yer almıştır. İdari ve mali özerkliğe sahip, üyelerini halkın seçtiği “vilayet şurası” meclisleri kurulması hükmü il yönetimi açısından önemlidir (Oktay, 2020: 174). Bu meclislerin kurulmasının başlıca nedeni; TBMM’nin yerelde oluşabilecek otorite boşluklarını doldurma çabası olmuştur (Oktay, 2010: 45).

Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci anayasası olan 1924 Anayasası, 1921 Anayasası’na göre daha sert, kazuistik ve merkeziyetçi yapıya sahip bir anayasa olmuştur. Bu anayasada yerel yönetimlerle ilgili düzenleme yapılmamış sadece yerel yönetimlerin tüzel kişiliklerine vurgu yapılmakla yetinilmiştir. Ankara’nın başkent olmasından dolayı da İstanbul Şehremaneti’ne benzer nitelikte Ankara Şehremaneti kurulmuştur. 1930 yılına gelindiğinde yürürlüğe giren yeni belediye yasasında yapılan düzenlemeyle şehremanetiler kaldırılmıştır (Oktay, 2020: 176-179). Bu yeni belediye kanununun batılı ülkelerden özellikle Fransız Belediye Kanunu’ndan etkilenilerek hazırlandığı görülmektedir (Gözler, 2019).

Darbe sonucu hazırlanan anayasalarımızdan biri olan 1961 Anayasası’nda yerel yönetimlerle ilgili birçok düzenleme yapılmış, yine anayasada düzenlenen sosyal devlet ilkesi gereği mülkiyet ve konut hakları ile ilgili hükümler yerel yönetimlerde belediye özelinde bir çerçeve oluşturmuştur (Oktay, 2020: 184).

1961 Anayasası’na benzer olarak darbe sonucu hazırlanmış, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin mevcut anayasası olan 1982 Anayasası’nda yerel yönetimle ilgili hükümler daha geniş bir perspektifte ele alınmıştır. Büyükşehir belediyesi modeli yerel yönetimlerle ilgili en önemli hükmü oluşturmuştur. Temmuz 2005’te 1580 sayılı Belediye Kanunu yerine 5393 sayılı Belediye Kanunu, Temmuz 2004 yılında ise 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yerine 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. 5393 sayılı kanunla birlikte 1580 sayılı kanunda sayılmadığı için görev alanına girip girmediği ile ilgili soru işaretlerinin olduğu eğitim, sağlık, kültür, sanat, iktisadi gibi birçok alanda

verilecek hizmetler de sayılmaya başlanmıştır. Son olarak 2012 senesinde 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, büyükşehir belediyesinin olduğu yerlerde il özel idareleri ve köyler kaldırılmıştır (Oktay, 2020: 199-205). Tüm bu süre zarfında belediyelerin görevleri, kaynakları, faaliyetleri de bu sürecin etkisi altında değişikliklere uğramakla birlikte temel hedef olan yerel halkın ortak ihtiyaçlarının karşılanması çizgisinde bir gelişim izlemiştir.

2. SOSYAL DEVLETİN BİR YANSIMASI OLARAK SOSYAL BELEDİYECİLİK

Endüstri Devrimi sonrası insanların sosyal yaşamını düzenleme amacıyla ortaya çıkmış olan sosyal/ refah devleti politikaları birçok farklı topluluğa hitap etmekte ve birçok kavramdan da etkilenerek oluşmuştur. Sosyal politika, ilk bakışta sadece yoksul, düşkün, engelli ve yanında kimsesi olmayan insanlara yardım elinin uzatıldığı politikalar gibi bir görünümde olsa da bu sosyal politika kavramının dar anlamda yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal politika, tam manasıyla yorumlandığında ortaya insanlara; insan onuruna yaraşır, eşit, adil, paylaşımcı bir tavırla yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden de sosyal politikalar hem bu farklı, sosyal açıdan aşağı seviyede görünen kesime yardım etmeyi hem de görünürde bu topluluğa ait olmasa da eşit ve adil bir yaşam isteyenlere el uzatmaktadır (Çakmak ve Kayalidere, 2018: 948). Devletler, sosyal politikalarla toplumun tüm kesimlerine yardım ederken bir taraftan da kendini piyasa ve ekonomiye müdahale eden bir konumda bulmuştur. Son zamanlarda neoliberal düşüncelerin tüm dünyada etkili olması artık devletlerin konumlarının değişmeye başlamasına ve sosyal politika neticesindeki yapılan yatırımların azalmasına neden olmuştur. Küreselleşme olgusu da bu gelişmelerin oluşmasında etkili olmuştur. Neoliberal düşünceler ve küreselleşme, istihdam sorunu, gelir dağılımındaki adaletsizlik, sosyal ve ekonomik krizler gibi küresel bir dizi sorunların oluşmasına da neden olmuştur. Devletin piyasaya artık müdahale etmemesi ve bu sorunların giderek artması sosyal politikaların yerel yönetimler tarafından yapılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir (Zencirkıran, 2017: 407; Balcılar ve Çınarlı, 2020: 123). Yerel yönetimlerin sosyal politikalar kapsamında yaptığı harcamalar ve yatırımlar, siyasal açıdan birçok güç ve otoritenin merkezden taşraya doğru geçmesini yani “yerelleşme süreci”ni başlatmıştır (Ekici ve Toker, 2005: 5). Bilindiği gibi kamu yönetiminde iki ana yönetim biçimi bulunmaktadır. İki yönetim biçiminden biri siyasi ve ekonomik tüm otoritenin merkezde olduğu merkezden yönetim, diğeri ise bu otoritenin yerel yönetimler eliyle kullanıldığı yerel yerinden yönetim biçimidir. (Eren, 1994: 145). Ülkemizde yerel yerinden yönetimler “il özel idareleri”, “belediye” ve “köy” olarak üç birimlerinden oluşmasına rağmen yerelleşme süreciyle birlikte sosyal politikalar yerel yönetimlerde “sosyal belediyecilik” adıyla yapılmaya başlanmıştır. Bunun nedeni; Türkiye’de yerel yönetimler kavramı denildiğinde ilk olarak belediye kavramının akla gelmesi ve belediyelerin diğer yerel yönetim birimlerine nazaran daha fazla bütçeye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Öz ve Yıldırım, 2009: 457; Aydın, 2008: 17-18). Sosyal belediyecilik, küresel bazda oluşan bir dizi soruna yerel düzeyde getirilmek istenilen çözümlerin yerelleşme ile gün yüzüne çıkması sonucu gündeme gelmiş bir kavramdır. Bu nedenle sosyal belediyecilik politikaları, merkezi otorite ile karşılaşılan küresel sorunlar arasında “tampon mekanizma”

görevi üstlenmiştir (Balcılar ve Çınarlı, 2020: 124-125). Belediyelere sadece asli görevleri olarak kabul edilen yol, park, altyapı ve üstyapı yapmak dışında artık sosyal, kültürel, sanatsal birçok alanda sorumluluk yüklenmiştir. Belediyelerin tüm bu artan sorumlulukların toplamı literatürde sosyal belediyeçilik olarak ele alınmaktadır (Toprak ve Şataf, 2009: 12). Sosyal belediyeçilik, belediyeleri hizmet havuzlarını daha da genişleterek beldelerin eğitim, kültür, sanat, sağlık gibi birçok farklı alanda hizmet sunmakla görevli yapı olarak karşımıza çıkarmaktadır (Şahinoğlu, 2014: 68).

Avrupa’da sosyal belediyeçilik politikaları daha çok; tavsiye ve danışmanlık hizmetleri, sosyal hizmetler, kültür ve sanat hizmetleri, çevre bakımı ve onarılması, ulaşım ve gıda hizmetleri çerçevesinde ele alınmıştır (Ünal ve Caner, 2014: 39). Ülkemizde ise mahalli idarelerin hizmetleri cumhuriyet öncesinde başlamış, Osmanlı Devleti’nde yerel düzeyde lonca, vakıf gibi klasik kurumlar birçok alanda görevler üstlenmiştir. Yoksul ailelere yiyecek ve sağlık yardımı, , mescit, cami gibi ibadethanelerin yapılması, ticaret ve önemli güzergâhlara yol, köprü ve dinlenme tesisleri yapımı gibi görevleri bunlardan bazılarıdır (Sezik, 2016: 175-176). Türkiye Cumhuriyeti’nde ise sosyal belediyeçilik, 1961 Anayasası ile hayatımıza girmiştir. İlk hizmetleri 1970’li yıllarda, yoksul ve düşkün insanlara yapılan nakdi yardımlar olmuştur. Bu hizmetleri yapmaya başladıktan sonra yerel yönetimler, bu hizmetlerde geçmişi kendinden daha eski olan vakıflara ve STK’lere danışmış, tavsiyelerini almıştır. Bu politikalar için belediyelerin bütçelerinden harcanan paralar giderek artmıştır. Buna paralel olarak da belediyelerin merkezden almış oldukları paylar da her yıl artış göstermiştir. Kavram, 1982 Anayasası ile hayatımıza iyiden iyiye yerleşmiştir (Pektaş, 2010: 9; İpek ve Çıplak, 2016: 204).

Ülkemizde 1980’li yıllarla birlikte etkisini gösteren YKYY çerçevesindeki reform hareketlerine paralel olarak yürürlüğe konan 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, refah belediyeçiliğin görev alanlarını göstermektedir. Yasalara bakmadan önce bu yasaların dayanağı olan 1982 Anayasası’nın 5. ve 10. Maddelerine de incelemekte yarar vardır. Anayasanın 5. Maddesine göre “Devletin amacı; ...kişilerin ve toplumların refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devlet ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” Anayasanın 10. Maddesi ise; “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” hükümleriyle sosyal/refah yapının oluşmasıyla ilgili hükümleri içerdiği görülmektedir.

5393 Sayılı BK ve 5216 BBK Sosyal Belediyeçilik Kavramı İle İlgili Hükümleri	
	Belediye Yasası’nın 9. Maddesine göre belediye; “mahalle ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli aynı yardım ve desteği sağlar.”
	Belediye Yasası’nın 13. Maddesinde ise hemşehrilerden bahsederek belediye yardımlarından yararlanabileceğine vurgu yapılmıştır. Bu yardımlar, “... insan onurunu

5393 sayılı Belediye Yasası	<p><i>zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.</i>” hükmü ile yasa hem insanın onurunu hem de hayat standartlarını gözetmektedir.</p> <p>Belediyenin görev ve sorumluluklarının sıralandığı 14. Maddenin a fıkrasında, büyükşehir belediyeleri ve yüz bin nüfusu geçmiş olan belediyeler kadın ve çocuklar için konukevleri açma zorunluluğu koymakta ve diğer belediyelerin ise konukevlerini açmasını mali durumlarına ve hizmet önceliklerine bağlamaktadır. Yine bu maddenin ek fıkrasına göre, yaşlı, yoksul, engelli, düşükün durumdaki bireylere uygun yöntemler geliştirilerek hizmetlerin sunulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.</p>
5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası	<p>Büyükşehir belediyelerinin görevlerinin sıralandığı 7. Maddesinin v fıkrasına göre Büyükşehir Belediyeleri; <i>“Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.”</i> görevleri ile aynı madde sıralanan büyükşehir belediyeleri içerisinde yer alan ilçe belediyelerinin görevleri başlığının d fıkrasındaki <i>“...yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak...”</i> hükmü sosyal belediyecilikle alakalı 5216 sayılı yasadaki hükümler olmaktadır.</p>
Her İki Yasadaki Ortak Hükümler	<p>Belediye Yasası’nın 38. Maddesinin m ve n fıkralarına, Büyükşehir Belediye Yasası’nın ise 18. Maddesinin m fıkrasına göre belediyeler; <i>“belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak, bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak”</i> ile görevlendirilmiştir.</p> <p>Belediye Yasası’nın 60. Maddesi’nde(i fıkrası) ve Büyükşehir Yasası’nın 24. Maddesi’nde (j fıkrası) belediyelerin giderlerinin neler olduğunu sıralanmaktadır. Bu maddelerde yine yoksul, düşükün, engelli bireyler için uygulanan sosyal hizmet ve yardımların belediyenin bütçesinden harcanan paralarla yapılacağı açıkta belirtilmektedir.</p>

2.1. Sosyal Belediyecilik Anlayışının Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar

Türkiye’de sosyal belediyecilikle ilgili görev, yetki ve sorumluluklar yasal mevzuat çerçevesinde yasalardaki hükümlerden hareketle belirlense de sosyal belediyeciliğin aktif bir şekilde gerçekleşmesinde birtakım engellerin olduğu görülmektedir. Bu sorunları kısaca şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür (Pektaş, 2010; Çöpoğlu, 2014):

Yönetici Konumundakilerin Tutarsız Davranışları; Sosyal belediyecilikle alakalı olarak uygulanan politikalar, diğer politikalara göre daha geri plana atılması veya yapılan politikaların denetiminde sıkı bir tutum sergilenmemesi bazı mühim sıkıntıların baş göstermesine sebebiyet vermektedir. Ayrıca sosyal belediyecilik için uygulanan sosyal politikaların uygulanması daha çok belediye başkanlarının mensubu olduğu partiye oy verme oranlarına göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin, A partisinden seçilen bir belediye başkanı, en çok oyu X mahallesinden, en az oyu ise Y mahallesinden almışsa; X mahallesi, söz konusu politikaların uygulanması konusunda Y mahallesine göre avantajlı konumdadır. Bu da sorunların çıkması neden olmaktadır (Çöpoğlu, 2014: 237).

Bilgi Eksikliği; Ülkemizde belediyeler, “sosyal doku” adlı çalışma ile belde halkının yaş, cinsiyet, maddi durumu, sağlık durumları vb. bilgiler toplamaktadır. Bu bilgiler ışığında belde halkının müşterek ihtiyaçlarını belirlemekte ve o minvalde politikalar ortaya koymaktadır. Ancak bu bilgileri toplamak da belli bir maliyet, insan gücü gibi etmenlere bağlıdır. Bazı belediyelerin bu etmenleri karşılayamaması da bilgi eksikliğine neden olmaktadır (Pektaş, 2010: 16-17).

Plansız, Koordinasyonsuz Hareket Etme ve Çok Başlılık; Sosyal belediyeçilik uygulamalarını hayata geçirmek için belediyelerdeki genel gaye, gerçekçi ve ciddi bir planlama doğrultusunda hareket etmektir. Ancak birçok belediye bu planlamaları yapamamakta, belediye başkanlarının beyannamelerinde bulunan vaatler amaca uygunluğu, yeterliliği, maliyetleri gözden geçirilmeden sadece beyannamede yazdığı için bu politikalar uygulanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bir kent içerisindeki farklı belediyelerin birbirleriyle iletişimsizliği de başkaca bir problem ortaya çıkarmaktadır. Özellikle büyükşehir belediyelerinde bu sorun görülmektedir. Örneğin, bir kimse hem büyükşehir belediyesinden hem de sakini olduğu ilçe belediyesinden yardım görmekte ise bu durum başka bir yardıma muhtaç kişiye yapılması gereken yardımın önünü kesmektedir. Bunu önlemek için bütün belediyelerin hem kendi içerisinde hem de birbirleriyle uyum içerisinde, koordineli çalışması gerekmektedir (Çöpoğlu, 2014: 239). Yine bazı belediyeler hem uygulamasının kolaylığı hem de siyasi bir çıkar, bir rant elde etmek amacıyla öğrencilere burs vermek, evinde yemek olmayan ailelere aşevinden yemek vermek gibi yardımlar yapmayı daha nitelikli uygulamaları yapmaya tercih etmektedir (Pektaş, 2010: 16).

Kaynak Yetersizliği; Ülkemizde belediyeler öncelikli görevlerini imar, alt ve üst yapı çalışmaları olarak görmekte, bu çalışmalarını başarıyla tamamlayan belediyeler maddi kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde de sosyal belediyeçilik uygulamalarına ağırlık vermektedir. Ancak ülkemizde her iki çalışmada da başarıya ulaşan belediyelerimizin sayısı oldukça azdır. Park, meydan, otopark, kanalizasyon vb. çalışmalarını da yeterli düzeyde tamamlayamayan belediyeler, sosyal belediyeçilik için genel olarak bir konser verme veya kentle bağdaşmış festivaller düzenlemektedir (Çöpoğlu, 2014: 240).

Nitelikli Eleman Yetersizliği; Sosyal belediyeçilik politikalarının gerek belirlenmesinde gerek belirlenen politikaların hayata geçirmeye hazırlanmasında gerekse de politikaların uygulanmasında gerekli niteliklere sahip personeli bulmak belediyeler için önemli bir diğer sorun teşkil etmektedir. Nitelikli personeller çoğunlukla büyükşehir belediyelerinde veya il ölçeğindeki belediyeleri tercih etmektedir. Bu belediyeler dışında kalan belediyelerin belde halkı söz konusu politikaların uygulanmasında sıkıntı çekmektedir (Çöpoğlu, 2014: 241).

Ayrımcılık-Kayırmacılık; Yerel yönetimlerin seçimle iş başına gelmesi ve seçmenlerin seçimlerde genellikle adayların niteliklerine göre değil de partilere göre oy verme eğilimleri ortaya partizanlık, kayırmacılık gibi tutumları çıkarmaktadır. Herkes tarafından kabul edilmiş tarafsızlık, şeffaflık, denetime tabilik gibi ilkeler göz ardı edilmektedir. Bu yüzden de sosyal belediyeçilik uygulamaları kimi kesimleri eşit ve adil yaşam koşullarından ziyade daha avantajlı konuma getirmektedir. Bu ayrımcılığı önlemenin yollarından belki de en önemlisi sosyal belediyeçilik uygulamalarının denetiminin herkese açık bir şekilde yapılmasıdır. STK, belde halkı, belediye meclis üyeleri herkes tarafından uygulamaların neler olduğu, ne kadar masraf yapıldığı soruları şeffaf bir şekilde cevaplanmalıdır (Pektaş, 2010: 17).

Sosyal Belediyeçilik Hak Mı, Lütuf Mu? Belediyeler, sosyal belediyeçilik kapsamında belde halkına birçok sosyal hizmet ve yardım sağlamaktadır. Bu sağlanan hizmet ve yardımlar halkın

anayasada “*ekonomik ve sosyal haklar*” kapsamında korunan haklarıdır. Birçok belediye bu hizmetleri halka birer lütuf, kendileri istedikleri için bu yardımların yapıldığı gibi izlenimi verse de aslında bu hizmet ve yardımlar lütuf değil birer anayasal haktır (Pektaş, 2010: 17). Tüm bu başlıklar sosyal belediyecilik uygulamalarında yaşanan sorunların nedenlerini oluşturmaktadır. Etkin bir sosyal belediyecilik için yönetimden, vatandaşa kadar pek çok unsurun bu konuda bilinçli ve istekli olması gerekmektedir.

3.TÜRK HUKUKUNDA HAYVANLARIN KONUMU VE HAYVANLARIN KORUNMASINA YÖNELİK BELEDİYELERİN ROLÜ

İnsanoğlu her zaman maddi olarak bedensel bütünlüğünü ve manevi olarak da duygusal, düşünsel varlığını korumak ve geliştirmek amacı içerisinde olmuştur. Bu amaca ulaşabilmesinin en önemli yollarından biri, dünyada bulunan diğer canlı/cansız ayırt etmeden tüm varlıklarla iyi bir iletişim içerisinde olma şartıdır. İnsanoğlu hem amacına ulaşmış hem de diğer varlıkları korumuş olacaktır. Bu sayede de dünya daha yaşanabilir bir mekân haline gelmiş olacaktır. İnsanların diğer varlıklarla kurmuş olduğu en iyi iletişim ve etkileşim hayvanlarla olmuştur. Hayvanlar dünya düzeni içerisinde her zaman önemli bir konuma sahip olmuş, aynı zamanda da insanların en yakın dostları olarak anılmışlardır (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 2). Hayvanlarla insanların ilişkisi ilk çağlardan bugüne kadar devam etmiştir. Bu ilişki farklı dönemlerde farklı biçimlerde olmuştur. İlk ilişkilerin olmasıyla, insanlar ya gıda ihtiyaçlarını gidermek için hayvanları avlamış ya da tam tersi şekilde av olmamak için hayvanlardan korunmuştur. İlerleyen zamanlarda hayvanların ehlileşip, evlere girmesiyle başka bir ilişki biçimi ortaya çıkmış, hayvanlar eti, sütü, yünü, balı, yumurtası, tarım arazilerinin işlenmesinde kullanılmasıyla iktisadi açıdan insanlara fayda sağlamaya başlamıştır (Degrazia, 2006).

İnsanoğlu tarafından hayvanlar, ilk zamanlarda fizyolojik ihtiyaçları için kullanılmaya başlanmış, 18. ve 19. yüzyıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların ihtiyaçları da gelişmiş ve değişmiştir. Bu dönemden itibaren çeşitli hayvanlar tıp, eczacılık, kozmetik, gıda vb. alanlarda yapılan deneylerde denek olarak kullanılmıştır (Çobanoğlu ve Aydoğdu, 2009: 112; Des Jardins, 2006: 234-235). Bu deneylerin bazıları çeşitli hayvan hastalıklarının tedavisini bulabilmek ve ilaç yapabilmek için yapılsa da genel olarak insanlar için yapılan deneylerde ve insanların yerine hayvanlar denek olmuş, bu deneyler neticesinde birçok hayvan ölmüştür (Resnik, 2004: 197-198). Hayvanların denek olarak kullanılması her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Bu hususta olan herhangi bir tartışmada taraflardan biri olsun ya da olmasın Descartes'in adı her zaman geçmektedir (Çobanoğlu ve Aydoğdu, 2004). Descartes, hayvanların deneyler sırasında bağırma, çığlıklarını çalar saatin çalarken çıkardığı sese benzetmiştir. Descartes, hayvanları yaptığı deneylerde sıkça kullanmış, bu deneyler sırasında hayvanların bilinçleri açık olmuştur. Hatta bir keresinde hamile bir ineğin karnından embriyosunu çıkartıp incelemiştir (Ferry, 2000: 56; Çobanoğlu ve Aydoğdu, 2009: 114). Hayvanlar üzerinde uygulanan bilimsel deneyler neticesinde tıp, eczacılık, gıda, kozmetik gibi alanlarda birçok ilerleme ve yenilik olmuştur. Ancak gelişen teknoloji göstermektedir ki hayvanlar denek olarak kullanılmadan

da bilimsel çalışmalarda istenilen sonuçlar çıkmakta, soruların cevaplarına ulaşılmaktadır (Sungurbey,1992).

İnsanlar, kırsal mekânda tarıma dayalı bir yaşamdan teknolojinin gelişmesiyle endüstriyel faaliyetlerin olduğu kent mekânına doğru yönelim göstermiştir. Bu durum her şeyde olduğu gibi insanların hayvanlarla olan ilişkilerinde de bazı değişim ve dönüşümlere yol açmış, kırdan kente geçerek modern hayat ve düşünce tarzına geçen kimi insanlar hayvanların da tıpkı insanlar gibi haklarının olabileceğini ortaya atmıştır. Bu düşünce bazı kesimler tarafından olumlu olarak karşılanırsa da bazı kesimler bu fikri eleştirmiştir (Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1691). Herhangi bir varlığa hukuki açıdan bir hak tanınabilmesi için öncelikle o varlığın hukuk âleminde bir süje olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Süjesiz haktan bahsedilemez. Hakkın süjesi de kişidir ve hukuken gerçek ve tüzel kişilerin hakları bulunmaktadır. Gerçek kişiler yalnızca insanlardan; tüzel kişiler ise, somut bir kişilikten ziyade hukuk âleminde oluşturulmuş bir kişilikten oluşmaktadır. Hukuk düzlemine bakıldığında hayvanlar, yakın zamandaki birkaç istisna dışında, kişi olarak nitelendirilmediğinden hayvan haklarından da söz edilmemektedir (Yılmaz, 2006: 214-215). Hayvanların da haklara sahip olabilmesi fikrini ileri süren düşünürler “çıkar teorisi” ışığında fikirlerini geliştirmişlerdir. Çıkar teorisinden hareketle örneğin; bir kimse yolun kıyısında bulunan bir taşı ileri doğru savursa, taşın canı yanmayacağı için bir çıkarı bulunmayacak o yüzden de herhangi bir hakkının olup olmayacağından bahsedilmeyecektir. Ancak savrulan taş yerine bir yılan, tavşan veya bir fare olsaydı o hayvan yere düştüğünde canı yanıp, acı çekeceğinden bir çıkardan bahsedilebilmektedir. Bu da hayvanın bir hakkının olabileceğini ortaya koymaktadır (Ertan, 2001: 401-403). Her düşünce yapısı gibi bu düşünce de eleştirilmiştir. Eleştiren düşünürlerden Nuttall, insanların ayırt etme güçlerinin oldukları için bir hak kazanımının söz konusu olduğunu hayvanlarda böyle bir durumun olamayacağını söyleyerek hayvan haklarının da olamayacağını belirtmiştir (2011: 215).

Hayvanların hukuk âleminde haklarının, başka bir deyişle hayvanların hukuki açıdan süjelerinin olup olmayacağı ile alakalı çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüş ve düşünceler üç ana başlık altında toplanmıştır (Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1692-1703):

Hayvanları Eşya (Nesne) Olarak Kabul Eden Görüş; Hayvanlar bazı hukuk düzeninde eşya statüsünde yer almıştır. Bu, Roma Hukuku’ndan itibaren benimsenen geleneğin tezahürüdür. Roma toplumu tarımsal üretimle hayatlarını idare ettirmiştir. Bu yüzden de eşyalarını tarım yaparken yarar sağlamalarına göre “Res mancipi- Res nec mancipi” olarak tasnif etmiştir. “Res mancipi”; Roma’daki tarım arazileri, arazi üzerindeki kullanım ve yararlanma hakları, köleler ve hayvanlardan oluşmuştur. Diğer kalan eşyalar ise “Res nec mancipi” sınıfında kalmıştır (Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1692). Hayvan ırkını bir obje olarak kabul edenlerin çevrecilik anlayışları, doğanın merkezine insanı koyan bir düşünce yapısıdır. Bu anlayışa göre doğa insana göre şekillenmekte, doğa içerisinde bulunan tüm canlılar arasında lider konumunda insan bulunmaktadır. Dünya içerisindeki hayvan, bitki gibi canlı veya taş, su gibi cansız her şey insanın faydasına göre korunmakta ve gözetilmektedir (Keleş vd. 2012: 73-75). Hayvanı eşya alan görüşe göre, hayvanlar her türlü kötü ve yanlış davranışlara karşı

korunmalıdır. Evcil ve gelir getiren hayvanlar için korumak zaten insanların en temel sorumluluklarından olmalıdır. Zira bu hayvanlarda insanların faydaları üst noktadadır (Denoux and Marc, 2011: 41 akt. Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1691). Bu hususta korunmayan hayvanlar sonucunda insanlar için bir başka sorun ortaya çıkmaktadır. İnsan yaşamında sorunların artmaması için hayvanların korunması şarttır. Bu görüşe göre hayvanları korumak insanların ödevleri arasında sayıldığı için, hayvanlara başkaca haklar vermek anlamsız ve gereksizdir. Zaten böyle haklar vererek özel hukuk düzeninde hakların çoğalması, insan haklarının önemini giderek azaltmaktadır. Bu görüşü savunanların hayvanların hakkının olamayacağı düşüncesinin başka bir nedeni ise; hak kullanımı için ortalama bir zekâ gerekmektedir. Bunu sağlayabilecek tek tür ise insanlardır. Hayvanlarda böyle bir özellik bulunmamaktadır. Bu görüşe gelen en büyük eleştiri ise akıl hastalığı ve zayıflığı olan insanların ve bebeklerin haklarının bulunduğu ancak bu kimselerin akıl yürütebilme yetisine sahip olmadığı ile ilgilidir. Bu yüzden hayvanların da akıllarının olmamalarına rağmen hakları olabilir (wikiberal.org, 2021). Ancak çocuk sürekli gelişerek normal bir zekâyâ sahip olabilmekte, akıl hastalığı ve zayıflığı bulunan kimselerin hakları da ayırt etme gücüne sahip başka biri tarafından kullanılmaktadır (Denoux and Marc, 2011: 41 akt. Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1691).

Hayvanları Gerçek Kişi Gibi Kabul Eden Görüş; Yakın dönemde artık hayvanları eşya olarak gören görüşten vazgeçildiği, hayvanlara da birtakım hakların verildiği görülmektedir. Çünkü hayvanlar, sandalye, televizyon, bilgisayar gibi varlıklardan farklı olduğu ve bu eşyalara verilen zarar ile hayvanlara verilen zararın sonuçlarının farklı olduğu artık kabul edilmektedir (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 7). Hayvanları kişi olarak gören düşünürler, hayvanları hakkın öznesi; eşya olarak gören düşünürler ise hakkın objesi olarak görmektedir. Bu iki görüşün bazı yönlerini benimseyip, bazı yönlerini eleştirerek düşünürler, hayvanları “kişi gibi”, “kişi benzeri” olarak tanımlamıştır (Cumalıoğlu, 2017: 575). Yani bu hayvanları kişi benzeri gören görüş, hayvanı ne insanlar gibi kişi ne de televizyon, bilgisayar gibi eşya gibi görmüş, bu canlılar için hukuki başka bir nitelik getirme çabasına girmiştir (Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1695). Bu görüşün düşünürlerinden Marguénud, nesli tükenmekte olan hayvanların korunması aslında bu görüşün bir nevi uygulanması olarak görmekte veya tüzel kişilikleri yargıç karşısında bir gerçek kişinin temsil etmesi gibi hayvanlar için de olabileceğini ileri sürmektedir. Bu görüş, hayvanlar arasında birçok tür çeşitliliğinin olmasından dolayı görüşün uygulanması ve ara çözüm olarak görüldüğü için eleştirilmiştir (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 8-9).

Hayvanları Kişi Olarak Kabul Eden Görüş; İnsanlar gibi hayvanlar da acı çekmektedir. Bu gerçeği bilen ve bu gerçeğe göre hareket etmek isteyen düşünürler, hayvanları kişi olarak kabul eden düşünce sistemini oluşturmuştur. Kümes, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların daha fazla etinden, sütünden, yumurtasından yararlanabilmek için uygulanan yöntemler, insanların eğlence amaçlı ve bilimsel deneylerde hayvanları kullanmaları ve bunun sonucunda hayvanların acı çekmeleri, kimi insanları üzmüş, bu uygulamaların yanlışlığına dair düşünceler gelişmiştir (Ünder, 1996: 164-179). Bu görüşe dâhil düşünürler, sinir sistemine ve organ olarak bir beyne sahip olan tüm canlılar zevk alabileceklerini veya acı çekebileceklerini ve bu yüzden de acı çekebilen her canlı türüne bakılmaksızın

hukukun bir öznesi olabileceklerini savunmaktadır (Özgür, 2010: 11). Hayvanları kişi olarak gören görüşe gelen eleştirilerden birisi; eğer hayvanlar kişi olarak kabul edilirse deneylerde hiçbir canlı denek olarak kullanılmayacak, veganlık/vejetaryenlik yayılacak ve bu doğa içerisinde insanların alışagelmış hayatında bazı köklü değişiklikler olacağı için de hayatta kalmaları zorlaşacaktır (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 12). Bu düşünce yapısı, sadece evcil, insanlarla ilişkide olan hayvanlara değil, tüm hayvan türlerine hakların tanınması gerektiğini savunmaktadır. Bunun üzerine hangi haklar, hangi hayvan türüne, ne şekilde tanınacaktır sorusuna ise, hayvan türüne göre hakların tanınacağı vurgulanmıştır (Koçhisarlıoğlu ve Söğütlü Erişgin, 2013: 1698).

Hukuk âlemi hayvanları yakın bir geçmişe kadar iktisadi açıdan değerlendirmiştir. Hayvanlar sadece eti, sütü, balı, yumurtası, yünü vs. gibi insanlara gelir getiren yönleriyle hukuk kurallarına girmiştir. Sonrasında ulusal ve uluslararası birçok kampanya ve gösterilerin olmasıyla hayvanlara verilen önemler artmış, sadece gelir kapısı olarak değil, insanların dostu, her anlarında yanlarında olan canlılar olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun sonucu olarak da evcil hayvanların, insanlarla aynı dünya içerisinde yaşamasından dolayı da yabani hayvanlarla alakalı hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Günümüzde hukuki normlar; ister bitki, ister hayvan isterse de insan olsun birlikte uyum içerisinde, tüm canlıların yararlarını gözeterek yaşamalarını amaçlanarak hazırlanmaktadır (Cumalıoğlu, 2017: 575-576).

Ülkemizde her canlının hayatı kıymetli ve önemli olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden de eski dönemlerden beri gelenek ve göreneklerimizde hayvanlara eziyet eden, kötü davranan kişiler halk tarafından dışlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde de Türkiye Cumhuriyeti'nde de yasal bazı düzenlemelerle hayvanlar korunmaya çalışılmış, gözetilmiştir. Örnek olarak Osmanlı döneminde şehirlerde üretilen ve satılan mallarla alakalı düzenlemelerin bulunduğu, günümüz anlamında bir nevi belediye yasalarına benzeyen ihtisap kanunlarını örnek göstermek mümkündür. Osmanlı hukuk yapısında bulunan örfi ve şer'i hükümlere göre hazırlanan ihtisap kanunları II. Bayezid Dönemi'nde Bursa, Edirne ve İstanbul şehirleri için hazırlanmıştır (Kütükoğlu, 1983: 23-25). Bursa İhtisap Kanunu'na göre nalbantlar atların ayaklarına nal çakarken ayağını sakatlırsa, atın bakımını, yemini, suyunu karşılaması zorunlu kılınmıştır (bursakalite.com, 2021). Aynı hüküm Edirne ve İstanbul İhtisap Kanunu'nda da yer almıştır (Akgündüz, 1990: 287 ve 388).

İstanbul şehrinde Galata/Beyoğlu'nda kurulan Osmanlı'nın modern manadaki ilk belediyesi Altıncı Daire için hazırlanan "Sokaklara Dair Nizamname" ile mezbahana dışında, zayıf, hastalıklı olan, bir aylıktan ufak kuzu ve dana kesimi yasaklanmıştır. 1877 senesinde hazırlanan Vilayet Belediye Yasası'nda da benzer şekilde kurban kesimi ile ilgili hükümler bulunmuştur. Ayrıca kuş, hindi, tavuk, kaz gibi hayvanların ne zaman avlanıp avlanmayacağına ilişkin de çeşitli hükümler yer almıştır (Ergin, 1995). Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise hayvan hakları ile ilgili ilk düzenleme 1926 yılında çıkarılan 904 sayılı yasa olmuştur. Bu yasa ile hayvancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi, veteriner hekimlerin görev ve yetkileri belirlenmiştir. 765 sayılı Eski Türk Ceza Yasası'nda ise hayvanlara uygulanan şiddetin ve hayvanların vermiş olduğu zararların giderilmesine ilişkin hükümler yer almıştır

(Menteş vd., 2017: 328). Günümüzde yürürlükte olan 5237 sayılı Türk Ceza Yasası'nın (TCY) 181. Maddesi'nin 1. ve 2. Fıkralarında belirlenen usul ve esaslara göre atıkları çevreye, suya, toprağa atanlar, ülkeye izinsiz sokanlar altı ay ile üç yıl arasında bir hapis cezası almakta, bu yasakları "... insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına..." neden olursa beş yıl süreli hapis ve bin güne kadar adli para cezası almaktadır. Günümüzde Fransa, Almanya, Avusturya, İsviçre Medeni Kanunlarında hayvanlar eşya hukuku içerisinde çıkarılarak kişiler hukuku içerisine dâhil edilmektedir (Özen İnci, 2019: 6-7). Türk Medeni Yasası'nın Eşya Hukuku Kitabı bölümünde 764. maddesinde taşınır mülkiyet bölümünde hayvanlarla ilgili düzenlemeler yer almış ayrıca eşyanın sadece taşınır veya taşınmaz olmasından söz edildiği için hayvanlar hukukumuzda eşya olarak kabul edilmektedir (Türk Medeni Kanunu, 2001).

Türk hukuk sisteminde 1980'li yıllara kadar hayvanlarla ilgili düzenlemeler, hayvanların haklarını koruma amaçlı değil de daha çok insan merkezli doğa anlayışına benzer nitelikte insanların çıkarları doğrultusunda hayvanları korumak için yapılmıştır. 1980'li yıllarla birlikte bu düşünce terk edilmeye başlanmış ve hayvanların haklarını korumak amaçlı yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak bu düzenleme 2004 senesine kadar yapılamamıştır. 2004 senesinde 5199 sayılı yasa çıkartılmış, hiçbir ayırım yapılmadan "hayvanlar" ibaresi kullanılarak tüm hayvanların hakları koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak bu kanunda istenilen düzeyde olamamıştır. Zira yasada hayvanlara yapılan haksız fiiller suç olarak değil de bir kabahat olarak nitelendirilmiştir. Halen de yaptırım olarak idari para cezası uygulanmaktadır (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020: 14).

5199 sayılı yasanın 4. Maddesindeki ilkelerle hayvan ırkını dış tehditlere karşı korumak ve hayatlarını daha güvenli şekilde sürdürebilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu ilkeler bazıları;

"Tür gözetmeksizin, evcil veya yabani ayırımı yapmadan bütün hayvanların kötü davranışlardan korunması, her türlü bakımı için gerekli önemlerin almasının gerekliliği (4/c). Hiçbir maddi yarar gözetmeksizin, sadece vicdani bir hareketle düşkün, yaralı olan hayvanların bakımı, iyileşmesi için gerekli tedbirleri almak isteyen gerçek veyahut tüzel kişiler teşvik edilmelidir (4/d). Belediyeler, İl Özel İdareler ve Köy Heyeti'nin, STK'lar ile uyum içerisinde çalışarak hayvan bakım evleri ve hastaneleri kurmaları (4/j). Hayvan sahipleri, hayvanlarının yavrularını belediyelerce kayıt altına aldırarak zorundadır (4/k)." şeklinde ele alınmıştır.

İlkelerin bazı maddeleri incelendiğinde yerel yönetim kuruluşlarının bazı sorumluluklara sahip olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Yine 5199 sayılı Hayvanları Koruma Yasası'nın uygulanma çerçevesini oluşturan 2006 senesinde yürürlüğe konan "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" de yerel yönetimlere bazı görevler yüklendiği görülmektedir. İlgili yasal düzenlemenin 7. Maddesinde yer alan belediyelerin görevleri arasında gösterilen, yardıma muhtaç, yaralı, sahipsiz, geçici bakımevinde tedavi altına alınmış olan hayvanların toplanması, kısırlaştırılması, bakım için gerekli tedavi yöntemlerinin uygulanması, alındığı yere bırakılması veya sahiplendirilmesi ve sahiplendirilen hayvanların kayıt altına alınmasını sağlamakla ilgili belediyelerin görevli kılındığına vurgu

yapılmaktadır. Bu madde kapsamında belediyeler bu hayvanları sahiplendirebilmek için kendi internet sitesinde ilan yoluyla çeşitli duyular yaparlar. Ayrıca belediyeler, sahihsiz olarak dışarıda gezen hayvanların beslenme ihtiyaçlarını gidermek için lokanta vb. yerlerle anlaşarak hayvanların yiyebileceği gıdaları temin etmekle yükümlüdür. Belediyeler, tedavi edilemez, bulaşıcı hastalıkları bulunan hayvanların en acısız şekilde öldürülmesi ve bu hayvanların insan sağlığını tehdit etmeyecek yerlere gömülmesini sağlamalıdır.

Yine “Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği”nde de belediyelere bazı görevler verilmiştir. Bu hükümlere bakılacak olursa; bulaşıcı bir hastalık kapmış hayvanlar hem diğer hayvanların hem de insan sağlığını tehlikeye atmamak için özel olarak belediyeler, köy heyetleri ve il özel idarelerince gözlem altına alınmasını sağlamakla ve yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarını gidermekle görevlidir (Madde 37). Hastalık kapmış hayvanlardan biri gözlem altında ölürse yine aynı makamlar veteriner hekimin incelemesi ve muayenesine kadar da muhafaza etmektedir (Madde 36). Hastalık kapmış hayvanların, bu hayvanlara temas etmiş olan diğer hayvanların acı çekmeden, en uygun şekilde öldürme işlemleri, il ve ilçelerde belediye temizlik işleri, köylerde köy heyeti veya köy korucusu tarafından gerçekleştirilir (Madde 50). Bu hastalıklı hayvanlar öldürüldükten sonra belediye, köy heyetleri tarafından toplum ve diğer canlı hayatını tehdit etmeyecek, kullanılan su, toprak, yol gibi yerlerin uzağına gömülmektedir (Madde 51). Belediyeler, hayvan sağlığını korumak, hayvan hastalıklarıyla mücadele edebilmek için her yıl hazırlanan belediye bütçesinden mali imkân ve belde içerisindeki öncelikler göz önünde bulundurularak ödenek ayırmakla görevlidir (Madde 89). Sahiplenilen köpek ve kedilerin kuduz aşılı zorunlu olarak yapılmaktadır. Aşının tüm sahipli hayvanlara yapılarak hem de sahibi olan insanın hem de hayvanın sağlığını korumak için sahipli hayvanların kaydı il ve ilçelerde belediyelerce tutulmaktadır (Madde 119/g). Sadece sahipli hayvanları koruma altına almayan yönetmelik diğer sahihsiz hayvanlar için de bir hüküm getirmektedir. Yine maddenin “i fıkrası”na göre kuduz şüphesi olan hayvanları gözlem altında tutmak için belediyelerin ve köy muhtarlıklarının özel bir mekân tesis etmesi mecburi kılınmıştır (Madde 119/i).

Dünya üzerinde insana olduğu gibi diğer canlılara karşı da suçlar işlenmekte, yaşam alanları gasp edilmektedir. Bu olayların tespiti, ihbar edilebilmesi merak oluşturmaktadır. İhbarlar e-devlet, 155 Polis, 112 Acil Çağrı Merkezi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı; suçun mağdur olan hayvanın sahipli veya sahihsiz olmasına göre belediyeler, savcılık; Hayvan Durum İzleme (HAYDİ) uygulamasıyla Emniyet Genel Müdürlüğü’ne yapılmaktadır (Arslan, 2020: 14). HAYDİ, 28 Temmuz 2020 tarihinde doğaya ve hayvana karşı işlenen suçlara karşı önlem ve halkın bu konuda bilinçlendirmek için hazırlanmış bir mobil cihaz uygulamasıdır. Tüm işletim sistemleri için uygun olan uygulama, T.C. Kimlik Kartı ve doğum tarihi ile kayıt olarak aktif hale gelmektedir. İhbar etmek için kullanımlarda ayrıca görüntü de paylaşılabilir. HAYDİ üzerinden hem çevre ve tabiatla ilgili hem de “hayvanları öldürme veya yaralama, sokağa atma, aç/susuz bırakma, kötü davranma, gücünü aşan yük yükleme, zararlı yiyecek içecek verme, hayvanların gürültüye neden olması, çevrenin kirletilmesi suretiyle hayvanın zarar görmesi, trafikte hayvana çarpıp yardım etmeme, işkence, eziyet, zarar verme, cinsel ilişkide bulunma,

hayvanların cinsel içerikli yayınlarda kullanılması, bakımlarını ihmal etme, hayvanların dövüştürülmesi suretiyle kumar oynama/oynatma, tehlike arz eden hayvanları üretme, ülkeye sokma vb. adli veya idari işlem yapılmasını gerektiren konularda vatandaşlarımız tarafından kolluk kuvvetlerine anlık olarak ihbarda bulunabilecektir” (asayis.pol.tr/). HAYDİ uygulamasında ihbar etmek için giriş yapıldığında; “Çevre/Doğa ile ilgili ihbar yapmak istiyorum” ve “Hayvanlar ile ilgili ihbar yapmak istiyorum” dan birine tıklayarak istenilen konuda ihbar işlemi gerçekleştirilebilmektedir. Hayvanlar için ihbar yapılmak isteğini belirten seçeneği işaretleyen kullanıcının karşısına hayvanları dövme, öldürme, tecavüz etme, kumar oyununa alet etme gibi 16 ayrı madde gelmektedir (Arslan, 2020: 16-17).

4.BELEDİYELERİN SOKAK HAYVANLARINA YÖNELİK UYGULAMALARI

Ülkemizde belediyeler belde halkının ihtiyaçlarını karşılayan, kentteki altyapı, üstyapı, eğitim, sağlık, kültür, sanat vb. birçok faaliyeti yürüten önemli kurumlardan bir tanesidir. Belediyeler, insanı merkez alan bu faaliyetlerin yanı sıra bazen yolda yürürken, bazen de bir parkta otururken karşımıza çıkan yakın dostlarımız hayvanları da unutmamıştır. Bu başlık altında Osmanlı’da Hayırsız Ada Olayı’ndan, ilk kurulan hayvanları koruma derneğinden ve ülkemiz belediyelerinin hayvanlarla alakalı hayata geçirmiş oldukları projelerinden ve yardımlarından bahsedilmiştir.

Osmanlı’nın modern tarzdaki ilk belediyesi olan Altıncı Daire, 1859 senesinde sokakların düzeni ve bakımıyla alakalı “Sokaklara Dair Nizamname” düzenlemiştir. Bu nizamnamede genel olarak sokaklarla ilgili hükümler içerse de sokakların sakinleri olan hayvanları da es geçmemiştir. Hem sokakların temizliği için hem de hayvanların acı çekmemesi için kurbanların mezbahana dışında kesimi yasaklanmıştır. Zayıf, güçsüz, hayvanların korunması kuralı, bir aylıktan küçük hayvanların kesilmemesi yasağı ve bu kural ve yasaklara uymayanlara para ceza verilmesi gibi hükümler nizamnamede yer almıştır (Önver, 2019: 62).

Köpeklerin İstanbul sokaklarından toplatılıp Hayırsızada'ya gönderildiği yıllar

*Kaynak: (<https://www.haytap.org>)

Geleneklerimize göre hayvan hayatı tıpkı insan hayatı gibi önemli ve değerlidir. 1910’lu yıllarda ise Fransa’da parfüm ve kozmetik ürünlerin yapım veya deneme aşamasında hayvanlar kullanılmaya başlanmış, Avrupa sokak ve caddelerinde neredeyse artık hiç köpek kalmamıştır. Fransa çare olarak,

dönemin Osmanlı hükümetine, sokaklardaki köpekleri toplayıp satmaları için bir teklif sunmuştur. Osmanlı hükümeti de teklifi kabul etmiş ve İstanbul sokaklarındaki köpekleri toplamaya başlamıştır. Seksen bin köpek kısa bir sürede toplanarak Tophane’de bekletilmiştir. Fransa’ya köpeklerin toplandığı bildirilse de Fransa’dan bir yanıt gelmemiştir. Bu süre zarfında Osmanlı hükümeti köpekleri halen adı Sivri Ada olan fakat hayvan severlerin “*Hayırsız Ada*” dediği adada tutmaya başlamıştır. Fransa anlaşmadan vazgeçtiğini bildirmesi üzerine adadaki köpekler kaderlerine terk edilmiş, aç, susuz bırakılmıştır. Halk ilk başlarda kayıklarla hayvanlara erzak götürse de seksen bin köpeğin bakımı olanaksız hale gelmiştir. Öyle ki Anadolu Yakası sahillerine birkaç sene köpek cesetlerinin kokusundan kimse gidememiştir (haytap.org/).

Bu insanlık dışı olay yalnızca ülke içerisinde kalmamış, dünya basınında da yer bulmuştur. Dönemin hükümeti hem yurt içinden hem de yurt dışından yoğun tepkiler gelmesinin ardından kendisine gelen tepkileri bertaraf edebilmek için hayvan yararına bir koruma derneği kurmaya karar vermiştir. Amerikalı bilim insanı Alice Manning ve arkadaşlarının 1908 yılında “*Şevkat Kolları*” adıyla kurmuş oldukları hayvanlara yardım grubunun dâhil olmasıyla 1912 senesinde “*Himaye-i Hayvanat Cemiyeti*” kurulmuştur. Dönemin İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Lowther de cemiyete destek vermesiyle Altıncı Daire, faaliyetlerine başlamıştır. Balkan Savaşları ardından da tüm dünyayı kasıp kavuran 1914-1918 I. Dünya Savaşı, cemiyet faaliyetlerinin durmasına neden olmuştur. Milli Mücadele’den sonra 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasıyla Himaye-i Hayvanat Cemiyeti, 1924 yılında tüzel kişilik kazanarak, Türkiye Hayvanları Koruma Derneği (THKD) ismiyle tekrardan faaliyetlerine başlamıştır (thkd.org.tr/).

Cumhuriyetin ilanından sonra birçok belediye, sosyal belediyecilik kapsamında yakın dostlarımız hayvanlar için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Özellikle büyükşehir belediyelerinin bu konuda öncü olduğu görülmektedir. Büyükşehir belediyelerinin yanı sıra birçok küçük ve orta ölçekli belediyenin de bu yönde çalışma yaptığı görülmektedir. Bu belediyelerden bir tanesi de Tokat Belediyesidir. Tokat ili, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu’da stratejik konumu, ova, bağ, bahçe, akarsu gibi birçok doğal zenginliği bulunan güzide illerimizden bir tanesidir (tokat.bel.tr).

Tokat Belediyesi, insan için görevlerini mali kaynakları ölçüsünde yapmaya çalışırken, hayvanları da unutmamıştır. İldeki hayvan barınağının bakım ve onarımları periyotlar halinde bakılmaya başlanmıştır. Sokak hayvanları veteriner hekimler tarafından kısırlaştırılıp, belediyenin ilgili personelleri tarafından da kayıt altına alındığını gösteren küpeleri takılmıştır. Hayvanlar hem doğal ortamlarında yaşamaya devam etmiş hem de sağlık durumları kontrol altına alınmıştır. İlde belli noktalara kedilerin sığınabilecekleri “kedi evleri” ve bu evlerin yanına ise kedilerin yemek ve su ihtiyaçlarını karşılamak için “beslenme odaları” kurulmuştur. Tokat Belediyesi ve Milli Eğitim Müdürlüğü birlikte “Hayvanları Koruyoruz Projesi” hayvan sevgisini anaokulu ve ilkokuldan aşılacak amacıyla başlatılan bir projedir. Küçük yaştaki çocukların hayvan barınaklarına gitmesi veya alanı uygun olan okulların bahçelerine hayvanların getirilmesi hedeflenmiştir (tokat.bel.tr). İnsan sağlığını tehdit eden bir sorunla karşılaşıldığında akla ilk gelen ambulans çağırılmaktadır. Yine aynı şekilde

hayvanların da sağlığını tehdit eden bir sorun için Tokat'ta hayvan ambulansları hizmete girmiştir. Tıpkı insanlarınki gibi 7/24 hizmette olan hayvan ambulansları sahihsiz hayvanları en yakın veterinere götürmek için kullanılmaktadır (tokathaber.com.tr/). Tokat'ta valilik ve belediyenin ortak çalışmalarıyla "Sokak Hayvanları Birliği" kurulmuştur. Birlik, il, ilçe ve köylerde; sahihsiz, hasta, zayıf hayvanların yardımına koşmayı hedeflemektedir. Türkiye'de sokak hayvanları için kurulan ilk birlik unvanına sahiptir. 2 Şubat 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı'yla kurulmuştur (tokat.gov.tr/). Tokat Belediyesi son olarak da hem insanları geri dönüşüme teşvik etmek hem de sokak hayvanlarının yemek ve su ihtiyaçlarının karşılanması için kentin belli noktalarına "mamamatik" adlı mekanizma yerleştirmiştir. Boş plastik şişeler jeton görevi görerek atıldığında kaplara bir miktar kedi ve köpek için kuru mama ve su gelmektedir (haberler.com/).

Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2019 yılında sokak hayvanlarının tedavisi ve bakımı için Sokak Hayvanları Tedavi Merkezi'ni kurmuştur. BBB Başkanı, hayvanların ve doğadaki diğer canlıların tıpkı insanlar gibi haklarının olduğunu vurgulamıştır. BBB Veteriner Hizmetleri Şube Başkanlığı 2018 verilerine göre; 518 köpek, 387 kedi kısırlaştırılmıştır. Ayrıca 913 köpek kuduz aşısı olmuştur. Toplamda ise 5176 sokak hayvanı tedavi edilmiştir. BBB Veteriner Hizmetleri Şube Müdürlüğü bu 2021'in kış aylarında sokak hayvanları için kentin belli yerlerine hayvan kulübeleri, su ve yemek yiyebilecekleri kap ve mamamatikler yerleştirmiştir. Veteriner Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün verilerine göre 250 kulübe, 70 mamamatik ve 850 ayrı mama beslenme noktaları kent içerisine yerleştirilmiştir (bursa.bel.tr/).

Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı (ABB) Mansur Yavaş, HAYTAP ile hayvan ambulansı, sokak hayvanlarının kısırlaştırılması, evcil hayvanlarının satışına ruhsat verilmemesi gibi hayvan haklarını korumayı amaçlayan bir protokol imzalamıştır (haytap.org/). ABB bünyesinde hizmet veren geçici bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde 2019 verilerine göre toplam 9.625 sokak hayvanı tedavi edilmiştir. Geçici bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde 7/24 hizmet veren hayvan ambulansları bulunmaktadır. Bu sayede yaralı, zayıf, hastalanmış hayvanların merkezlere daha kısa sürede gelmesi hedeflenmiştir. Kış aylarında yoğun kar yağışı ve düşük hava sıcaklıklarında sokak hayvanlarının beslenme ve barınma ihtiyaçları ABB tarafından karşılanmıştır (ankara.bel.tr/).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), yaralı, güçsüz, hasta olan sokak hayvanları için temizlik koşullarına ve günümüz teknolojisine uygun olarak kurulan bakımevlerinde tedavi görmektedir. İBB Veteriner Hizmetleri Müdürlüğü 2020 verilerine göre yirmi bir bin hayvan kısırlaştırılmış, kırk dört bin hayvan koruyucu aşı yapılmış ve toplamda yüz kırk sekiz bin yüz altı hayvan tedavi edilmiştir. Yine Veteriner Hizmetleri Müdürlüğü verilerine göre altı yüzden fazla farklı yerde sokak hayvanlarının beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için mama ve su kapları yerleştirilmiş ve dört yüzden tondan fazla mama sokak hayvanlarına dağıtılmıştır. Dört yüz kırk hayvan ise sahiplendirilmiştir. Diğer belediyelerdeki benzer uygulama olan hayvan ambulansı da 7/24 esasıyla hizmet vermekle birlikte, vetbüs, vetkabin, motovet gibi araçlar da hayvanların tedaviye hızlı ulaşmasını sağlamak için hizmet vermektedir. Çağ dışı, hayvan haklarını ihlal eden uygulama olan faytonlar Adalar'da 2020 yılına kadar

devam etmiştir. 2020 yılında faytonlar kaldırılmış yerine mobil araçlar getirilmiştir. İBB de bu bölgedeki atlardan yüz on yedisini satın almıştır. Yıllarca kötü şartlar altında çalışan atların, bakımı, tedavisi, sağlık kontrolleri İBB tarafından yapılmıştır. Atları sahiplendirme girişimleri olmaktadır. Şu anda İBB’de yüz on dört at bulunmakta ve Adalar’da 14 m²lik alanda büyük bir titizlikle bakılan atların burada yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir (gida.ibb.istanbul/). İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu, 2020’nin Ekim ayında iş insanı İpek Kıraç tarafından geliştirilen “*SemtPati*” mobil cihaz uygulamasına destek vermek için Kıraç ile protokol yapmıştır. SemtPati uygulaması, çevredeki sokak hayvanların kayıt altına alınabilmesi, ihtiyaçlarının belirlenebilmesi için hazırlanmıştır (ibb.istanbul).

Bu örnek belediyelerin yanı sıra Belediyeler Birliğinin hazırladığı bir proje kapsamında bütün belediyelerin katılımına açık olan bir yarışmayla yerel yönetimlerin, insanlar ve hayvanların hijyen, sağlık ve güvenlikleri de dikkate alınarak hayvanların korunması ve rahat yaşamlarının sağlanması; sahipsiz evcil ve sokak hayvanlarının durumlarının iyileştirilmesi, açlık ve susuzluklarına yönelik çözüm üretilmesi, sağlık sorunlarına yönelik girişimlerin geliştirilmesi ve vatandaş düzeyinde farkındalığın artırılması amacıyla bir çalışma yürüttüğü görülmektedir (aa.com.tr). Bu çalışmaya göre, Türkiye Belediyeler Birliği’ne 1 Mart 2021’e kadar başvuru yapan belediyelerin projeleri fikir ve uygulama olmak üzere iki aşamada inceleneceği açıklanmaktadır. Birinci aşama olan fikir aşamasında başvurular jüri tarafından değerlendirilip sıralanacak ve seçilen 10 projenin her birine 500 bin TL ödül verilmesi hedeflenirken, yarışmanın ikinci aşamasında ise yarışma jürisi tarafından uygulaması en başarılı bulunan 3 belediyenin ödüllendirileceği ifade edilmektedir. Yine teşvik amacıyla birinci aşamada ödül alamayan projeler de uygulamaya geçirilmesi halinde ikinci aşama için başvurabilecek. İkinci aşama 2021 yılı kasım ayında sonuçlandırılacak. Yarışmanın uygulama aşamasında dereceye giren birinci belediyeye 1 milyon TL, ikinci belediyeye 750 bin TL, üçüncü belediyeye 500 bin TL ödül verileceği duyurulmaktadır (aa.com.tr). Tüm bu çalışmalar yerel yönetimlerin sokak hayvanları konusunda daha duyarlı faaliyetler yürütmesini teşvik etmeye yönelik destek sağlarken toplum tarafından da bir farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir.

SONUÇ

Sosyal belediyecilik odak noktasını insan unsurunun oluşturduğu bir kavramdır. Bu durum herkes için kabul gören bir gerçekliktir. Oysa insan faktörünün yanında sosyal belediyecilik denildiğinde sokak hayvanlarının da hatırlanmasında fayda bulunmaktadır. Günümüzde bu konuda oldukça güzel çalışma örnekleri görülse de maalesef yapılan faaliyetler henüz yeterli düzeye ulaşamamıştır. Buna rağmen pek çok belediyenin imkânları ölçüsünde gerçekleştirmeye çalıştığı faaliyetler sosyal belediyeciliğin bir gereği olarak sokak hayvanlarının korunmasına, ihtiyaçlarının karşılanmasına ve hak ettikleri desteğin onlara verilmesi için oldukça önemlidir.

Tarihsel süreç incelendiğinde Türkiye’de Sokak hayvanlarının korunması ve gözetimine ilişkin belediyelerin yasal düzenlemelerle görevli ve sorumlu tutuldukları görülürken, belediyelere bu görevler belediye kanunları yanında diğer yasal mevzuatlar içinde de bir görev ve sorumluluk olarak verildiği

görülmektedir. Bu yasal zorunluluğun gereği belediyeler tarafından imkânları ölçüsünde yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu görev ve sorumluluğu sosyal belediyeciliğin bir gereği olarak gören ve bu kapsamda birçok belediyeye örnek olan belediyelerde mevcuttur. Bu örnekler kapsamında sokak hayvanlarına bir canlı olarak değer veren onları hayatımızın önemli bir parçası olarak gören ve bu çerçevede sosyal sorumluluk projeleriyle toplumla bütünleşen projelere imza atan belediyelerin varlığı bu konudaki tutumları, projeleri, bu konuya ayırdıkları kaynaklar tüm engellere rağmen artma eğiliminde olması minik dostlarımızın geleceği için umut veren bir durumdur.

Tüm canlılar için sosyal belediyeciliğin yaygınlaşması ve istenilen seviyeye ulaşması için; öncelikle belediyelerin yetki ve gelir kaynaklarının artırılması beraberinde bu konuda nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması, yönetimin bu konulara destek vermesi ve halkın bu konudaki bilincinin artması konularına öncelik verilmesi gerekmektedir.

Finansal Destek:	Yok
Çıkar Çatışması:	Yok
Etik Kurul Onayı:	Yok

KAYNAKÇA

- Akbulut, O., Çobanoğlu, N. (2020). *Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (36): 1-37.
- Akgündüz, A. (1990). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*. 2. Kitap II. Bayezid Devri Kanunnameleri. İstanbul: Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı.
- Arıkboğa, E. (2007). *Türk Yerel Yönetim Sisteminden Reform ve Yeni Kamu Yönetimi*. Ed. B. Eryılmaz, M. Eken, M. L. Şen Kamu Yönetimi Yazıları: Teoride Değişim, Yeniden Yapılanma, Sorunlar ve Tartışmalar (ss. 42-70). Ankara: Nobel Yayınları.
- Arslan, M. (2020). *Türkiye’de Hayvan Hakları İhlalleri İhbar Mekanizmaları: HAYDİ Uygulaması Örneği*. HÜBAM Reflections on Bioethics from Turkey. 3(2):12-22.
- Aydın, K. M., Çakmak, E. E. (2017). *Sosyal Devletin Temelleri*. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi. (1): 11-19.
- Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. Ankara: Yedirenk.
- Balcılar, N. A., Çınarlı, S. (2020). *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Bornova Belediyesi Örneği*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 21(2): 122- 156.
- Bozkurt, Ö., Ergün, T. (2008). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ed. S. Sezen Ankara: TODAİE.
- Bölükbaşı, G. A., Yıldıztan, Ç. D. (2010). *Yerel Yönetimlerde Belediyenin Başarısını ve Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Alan Araştırması*. Öneri Dergisi. 9(33): 227- 235.
- Cumaloğlu, E. (2017). *Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak*. D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan. 19(Ö.S.): 573-610.
- Çakmak, D. M., Kayalıdere, G. (2018). *Sosyal Bütçe Anlayışı ve Sosyal Belediyecilik: Manisa Büyükşehir Belediyesi’nin Sosyal Bütçe Performansı*. Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi. 14(4): 947- 962
- Çelik, B. (1995). *Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi*. Yeni Türkiye Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı (4): 588-596.
- Çobanoğlu, N., Aydoğdu, B. İ. (2004). *Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimine Biyoetik Yaklaşım*. Bilim ve Ütopya. (16)

- Çobanoğlu, N., Aydoğdu, B. İ. (2009). *Tıp Araştırmaları ve Hayvan Hakları Açısından Hayvan Deneyleri Etik Kurulları*. Türk Tıp Dizini. 112-119.
- Çöpoğlu, M. (2014). *Sosyal Belediyecilik ve Sorunları*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 5(2): 223- 247.
- Degrazia, D. (2006). *Hayvan Hakları*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Deniz, A., Akarçay, P., Karakaş, A. (2017). *Osmanlı'da Belediyeciliğin Gelişimi ve Modernleşme Çabaları*. Akademik Bakış Dergisi. (64): 314-325.
- Des Jardins, R. J. (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş*. Çev. R. Keleş. Ankara: İmge Kitabevi.
- Duman, T., Yüksel, F. (2008). *Belediyelerde Vatandaş Memnuniyetinin Ölçümü: Mersin Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Çağdaş Yerel Yönetimler. 17(1): 43-57
- Ekici, B., Toker, M. C. (2005). *Avrupa'da ve Ülkemizde Yerel Yönetimlerin Denetimi ve Etkinliği*. Çağdaş Yerel Yönetimler. 14(1): 5-28.
- Erdoğan, M. (2003). *Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset*. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı. Ankara: Liberte Yayınları.
- Eren, H. (1994). *Yönetimde Merkeziyetçilik, Adem-i Merkeziyetçilik ve Özerklik ve Denetim*. Türk İdare Dergisi. 403(66): 145- 150.
- Ergin, N. O. (1995). *Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye Cilt. 3*. İstanbul: İBB Kütüphanesi.
- Ersöz, H. Y. (2000). *Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim*. Sayıştay Dergisi. (38): 128-167.
- Ersöz, H. Y. (2004). *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler: İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ertan, B. (2001). *Hayvan Hakları ve Türkiye*. Cevat Geray'a Armağan. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları. 393-416.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu Yönetimi: Düşünceler- Yapılar- Fonksiyonlar- Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Es, M. (2008). *Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler*. Yerel Siyaset. 29-38
- Ferry, L. (2000). *Ekolojik Yeni Düzen: Ağaç, Hayvan, İnsan çev. T. Ilgaz*. İstanbul: YKY
- Gözler, K. (2019). *Türk Belediye Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 3 Nisan 1930 Tarihli Belediye Kanunu Fransa'dan mı İktisap Edilmiştir?*. Türk İdare Hukuku Sitesi. <https://www.idare.gen.tr/belediye-fransiz-etkisi.htm> Erişim Tarihi: 22.06.2021
- Gümüş, T. A. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü*. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 18(2): 117-158.
- Gümüşoğlu, Ş., Erdem, S., Kavrukkoca, G., Özdağoğlu, A. (2003). *Belediyelerde Beklenen Algılanan Hizmet Kalitesinin "Servqual" Modeli ile Ölçülmesi ve Muğla İlinde Bir Uygulama*. İstanbul: Ulusal Üretim Araştırma Sempozyumu.
- Güven, S. (1991). *Türkiye'de Sosyal Sorunlar ve Sosyal Politikalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği (1989)*. T.C Resmi Gazete.
- Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği (2006)*. T.C Resmi Gazete.
- <http://www.asayis.pol.tr/haydi-hayvan-durum-izleme-mobil-uygulamasi> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <http://www.tokat.gov.tr/turkiyede-bir-ilk-tokat-ili-sahipsiz-hayvanlari-koruma-birliginin-kurulmasi-karari-resmi-gazetede-yayimlandi> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <http://www.tokathaber.com.tr/hayvan-ambulansi-hizmette/17025/> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- http://www.wikiberal.org/wiki/Droit_animal Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://ankara.bel.tr/haberler/sahipsiz-hayvanlar-buyuksehir-korumasinda> Erişim Tarihi: 21.06.2021
- <https://gida.ibb.istanbul/veteriner-hizmetleri-mudurlugu/haberler/9675/ibb-2020de-148-bin-sokak-canlisini-muayene-ve-tedavi-etti.html> Erişim Tarihi: 21.06.2021

- <https://gida.ibb.istanbul/veteriner-hizmetleri-mudurlugu/haberler/9678/mutlu-atlar-adasi.html> Erişim Tarihi: 21.06.2021
- <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/belediye/tbbden-sokak-hayvanlarina-yonelik-projelere-7-milyon-250-bin-tl-destek/661798> Erişim Tarihi: 30.07.2021
- <https://www.bursa.bel.tr/haber/bursada-yasamak-onlar-icin-de-ayricalik-29720> 21.06. 2021 Erişim Tarihi: 21.06.2021
- <https://www.bursakalite.com.tr/kanunname-i-ihtisab-i-bursa.html> Erişim Tarihi: 21.06.2021
- <https://www.haberler.com/tokat-ta-sokak-hayvanlari-icin-parklara-mamamatik-13961226-haberi/> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://www.haytap.org/tr/devlet-kurumlari-ve-haytap/ankara-buyuksehir-belediye-baskani-mansur-yavas-haytapin-soz-veriyorum-protokolunu-imzaladi?anahtar=s%C3%B6z+veriyorum> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://www.beyoglu.bel.tr>, Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://www.haytap.org/tr/goezyalarnza-hakim-olamayacanz-gercek-bir-suerguen-18-maddede-hayrsz-ada-katliam> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://www.ibb.istanbul/News/Detail/37352> Erişim Tarihi: 21.06.2021
- <https://www.thkd.org.tr/hakimizda.php#v-pills-4> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- <https://www.tokat.bel.tr/sayfa/detay/400> Erişim Tarihi: 20.06.2021
- İpek, S., Çıplak, B. (2016). *Türkiye 'de Sosyal Belediyecilik ve Sosyal Bütçe Uygulamaları: Çanakkale Belediyesi Örneği*. Yönetim Bilimleri Dergisi. (14): 201- 215.
- Kara, U. (2013). *Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü. Adana: Karahan Kitabevi*.
- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koçhisarlıoğlu, C., Söğütü Erişgin, Ö. (2013). *Hayvanın Hukuki Konumu*. Yaşar Üniversitesi E- Dergisi. 8(Ö.S): 1691-1724.
- Kütükoğlu, S. M. (1983). *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Menteş Gürler, A., Osmanağaoğlu, Ş. (2009). *Türkiye 'de Hayvanları Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi*. Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi. 15(3): 325- 330.
- Nuttall, J. (2011). *Ahlak Üzerine Tartışmalar*. Çev. A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oktay, T. (2010). *Yerel Yönetim Reformu Sonrasında İl Özel İdareleri*. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- Oktay, T. (2020). *1920-2020 Döneminde Türkiye 'de Belediyelerin Gelişimi*. Medeniyet Araştırmaları Dergisi.5(2): 171-223.
- Ortaylı, İ. (1976). *Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine*. Amme İdaresi Dergisi. 9(1): 95-107.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareler (1840-1880)*. Ankara: AKDITYK.
- Ökmen, M., Parlak, B. (2008). *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler: İlkeler, Yaklaşımlar ve Mevzuat*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Önver, B. Ş. (2019). *Altıncı Daire-i Belediye ve Günümüz Belediye Hizmetleriyle Karşılaştırılması*. Takvim-i Vekai. 7(1): 37-72.
- Öz, C., Yıldırım, S. (2002). *Türkiye 'de Kentsel Yoksullukla Mücadele: Sosyal Belediyeciliğin Rolü*. Erişim Adresi: http://www.sosyalsiyaset.net/documents/05112009_2.asp
- Özbek, N. (2002). *Osmanlı 'dan Günümüze Türkiye 'de Sosyal Devlet*. Toplum ve Bilim. 92(2002): 7-33.
- Özdemir, S. (2006): *Refah Devleti: Altın Çağdan Belirsiz Geleceğe*. Sosyal Politikalar Dergisi.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Özen İnci, Z. (2019). *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye 'de Hayvanların Ceza Hukuku Bakımından Korunması*. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 5(1): 1-24.

- Özgür, A. (2010). *Hayvanlarla Hayatı Paylaşmak*. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi. 81(2): 9- 13.
- Pacek, A., Freeman, B. (2015). *The Welfare State and Quality of Life: A Cross- Nation Analysis*.
- Pektaş, K. E. (2010). *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar*. Akademik İncelemeler Dergisi. 5(1): 4- 22.
- Pierson, C. (2011). *Beyond The Welfare State: The New Political Economy Of Welfare Second Edition*. Cambridge: Polity Press.
- Resnik, B. D. (2004). *Bilim Etiği*. Çev. V. Mutlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selek Öz, C. (2010). *Sosyal Belediyecilik Bağlamında Evde Bakım Hizmetleri (İstanbul, Ankara, Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri)*. Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Sezik, M. (2016). *Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Gelişimi ve Sorun Alanları*. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2): 171-186.
- Sungurbey, İ. (1992). *Hayvan Hakları: Bir İnsanlık Kitabı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Şahinoğlu, İ. (2014). *Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı*. Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
- Taşkesen, Ö. M. (2017). *Osmanlı Döneminde Sosyal Refah Sistemi Olarak Vakıflar*. İş ve Hayat. 3(5): 57-66.
- Toprak, D., Şataf, C. (2009). *Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı*. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 1(1): 11-24.
- Ünal, F., Caner, C. (2014). *Yerel Yönetimler ve Sosyal Politika(lar): Sosyal Belediyecilik*. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi. 49(2): 31-49.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi: Etik ve Metafizik Görüşler*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2006). *Hayvan Haklarına Bakış*. TBB Dergisi. (62): 212-229.
- Yücel, N., Yücel, A., Gülter, E., Ak, M. (2012). *Belediyelerde Hizmet Pazarlaması: Elazığ Belediyesi Örneği*. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi. 5(2): 150-164.
- Zencirkıran, M. (2016). *Küreselleşme, Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları*. Ed. M. Zencirkıran Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı (ss. 407-427). Bursa: Dora Yayınevi.
- 2709 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). T.C Resmi Gazete, 17863. 9.11.1982.
- 4721 Türk Medeni Kanunu (2001). T.C Resmi Gazete, 24607. 22.11.2011.
- 5199 Hayvanları Koruma Kanunu (2004). T.C Resmi Gazete, 25509. 24.06.2004.
- 5216 Büyükşehir Belediye Kanunu (2004), T.C Resmi Gazete, 25531. 10.07.2004.
- 5237 Türk Ceza Kanunu (2004). T.C Resmi Gazete., 25611. 26.09.2004.
- 5393 Belediye Kanunu (2005). T.C Resmi Gazete, 25874. 03.07.2005.